

Satura.

Spisal L. Pintar.

Da bi prihodnji urednik Prešernovih poezij raztresenih drobtin ne prezrl, prevzeli smo (Lj. Zv. XXIX, 416) v predale leposlovnega lista Prešernov dotlej neznani triolet. Iz istega vzroka hočemo ponatisniti v naslednjih vrsticah tudi v nekem pred dobro poldrugim letom najdenem rokopisu za „Kranjsko čebelico“ ohranjeni tudi dotlej neznani Prešernov sonet (cf. Slov. Nar. in Laib. Ztg. z dne 20. novembra 1909). Ta sonet je v omenjenem rokopisu v oddelku „soneti nesreče“ prvi, takoj za njim kot drugi sledi znani sonet „Oj Vrba, srečna, draga vas domača“, kateri je pa pozneje v „Poezijah“ v tem oddelku stopil na prvo mesto, ker je pesnik pri redakciji ta prej prvi sonet imenovanega oddelka kot proizvod plehkejše cene iz svoje zbirke izpustil.¹⁾ Besedilo tega iz zbirke poezij eliminiranega soneta je pa sledeče:

Pov'dò let starih čudna izročila
Od mrtvih deklic, ki so v ti nesreči,
Da mor'jo vhaajat' groba temni ječi,
Ker spati jim ne dá ljubezni síla.

Gorjé mu, v kogar se je zaljubila
Njih ena; nje ljubezen ne osreči,
Ker v žeji se ne ohladí goreči,
Doklèr krví ni prazna vsaka žíla.

Takó, ki ljubi mene, ni Kamena
Iz bóginj, ki v Olimp jih stavi mita,
Prijaťljíc pevcev srečnega imena;

Ampàk poslana bóginja Kocita,
Erin'jin stok in kletva pesem njena
Veselja je pijavka nikdar sita. —

¹⁾ Es ist im Manuskript in der Abteilung „Soneti nesreče“ als erstes niedergeschrieben, unmittelbar daran schließt sich das bekannte „Oj Vrba, srečna, draga vas domača“, womit in allen bisherigen Ausgaben die genannte Abteilung eingeleitet wird (Laib. Ztg. l. c.). — Ta sonet je objavil tudi prof. Iv. Grafenauer v svoji publikaciji „Iz Kastelčeve zapuščine“. Ponatisk iz „Časa“. Ljubljana 1911, str. 50.

Premnogovrstne so prisposode, ki jih je Prešeren uporabil v svojih sonetih, uporabil v primerjalnem delu onih pesmi, v katerih nam razkazuje vso trpko turobnost svoje pesniške notranjosti. Slika za sliko se vrsti, ta vzeta iz priproste narave, druga zopet iz vsakdanjega življenja, ta iz stare zgodovine, ona zopet iz mitologije i. t. d. Trdoglavi žlahtnič s svojim „Maria ave“ — Petrarka z Lavro in Prešeren z Julijo tehtajoča ceno svojih sonetov — Togenburgovo togo gledanje na okno ponunjene neveste — Mojzes voditelj svojega naroda v obljubljeni deželo — mesečna noč po zimi zasnežena, po leti z biseri rose potresena — romar vtopljen v gledanje oltarskih slik — vjetniki kristjani med praznujočimi mahomedani, budisti in bramini — bolnik, nad katerim so zdravniki obupali — pogubljeni obsojenci sodnjega dne — popotnik v afrikanski puščavi — od viharja zrušen hrast. . . . . Kolika mnogovrstnost, kolika slikovitost! Tu solnce in zvezde v svojem svitu in pestro cvetje in bujna trata, pa zopet tema in noč, meglà in vihar — čuden kalejdoskop za čitateljevo fantazijo. Ko se prikaže na nebu ozvezdje dvojčkov (dioskuri Kastor in Poluks), tedaj se poležejo valovi na morju, vetrovi potihnejo in se pokorni umaknejo v Eolov hram mirovat. Tako pomirljivo in razvedrilno vpliva na pesnika milobni žar njenega pogleda. Tu srečamo jezikavega zabavljača, grbasto pokveko Terzita in samoobešenjaka iz obupa Lykamba. Pojantov sin s svojimi vsigdar smotrodostnimi puščicami je prisposoda za pesnikove satire ujedljivi sarkazem. Rudečelasi prišikavčki (škrati), pokvečene spake kot skopušni varuhi denarnih zakladov in zaklenjenih krasnih deklic, vspored pa Jernej Kopitar kot cenzor „Kranjske čbelice“ strogi jetničar mlade slovenske literature — i. t. d. Res čudovita mnogovrstnost v prisposodah vlada v Prešernovih poezijah. —

Naš sonet se pa naslanja enako kot iz nemščine prevedena balada „Leonora“ in kot izvorni baladi „Povodnji mož“ in „Ponočnjak“ na vampirizem ali volkodlaštvo, babjeverstvo, ki je bilo že staroklasičnim narodom Grkom in Rimljanom znano pa tudi med Germani in Slovani razširjeno. — Deklice, ki jim je urečeno, da morajo zaradi neutešene ljubezni uhajati iz temnega groba, da izsesavajo svojim žrtvam kri in mozeg, — so pri starih Grkih Lamije, Mormolykije in Empuze, nenasitne ljubohlepnice, žejne človeške krvi in po človeškem mesu hlepeče, ki znajo v podobi lepih žensk s svojo ljubohlepnostjo privabiti izbrane žrtve k sebi, da jih izmozgajo in izsesajo do zadnje kaplje. Ker se znajo vsakovrstno pretvarjati in izpreminjati, so pravi ženski Proteji z oslovskimi nogami

(onoskelija) — oslovsko stegno velja za znak lascivitete — krvo-sesavke, mozgosrkavke, môre. Pri Slovanih so pa taka nimfatična (ali limfatična) t. j. od ljubohlepljivosti oblaznela bitja vile (nem. die Willis. — Primeri Vogl-ovo balado o Marku in Swatki z naslovom „Die Willis“). Te vile (Willis) so duhovi v nevestni dobi umrlih deklet, ki je prišla ponje koščena žena, ko so še nosile mirto in venec v blaženih zarokih, in te vile (Willis) plešejo v globoki gluhi noči na travnikih in križpotjih do ranega jutra. Kdor zajde po noči v njihovo kolo, ta se ne bo nikdar več veselil življenja. Vile ga pograbijo in potegnejo v divjem poletu s seboj, da se za vselej napleše, v strastnem vrtincu ga sučejo na okrog, da se do smrti dopleše in zgrudi. V Trenčinskem komitatu na Ogerskem v okraju Sileinskem je razširjena med narodom vera, da duše v zarokih (t. j. med zaroko in poroko) umrlih nevest ne najdejo v grobu miru, ampak da jim je urečeno z nevestnim vencem na glavi po noči begati okrog, da o mlaju plešejo kolo in prepevajo strahobne pesmi. Ako spazijo moškega, tedaj mora z njimi toliko časa plesati, da se zgrudi mrtev. Te pošastne vešče imenujejo vile (Willis). — Smisel Prešernovega soneta je ta: Gorje tistemu, kogar je zaljubila in zahotela taka strastna in blazno ljuboželjna vila, kajti njena ljubezen ga ne osreči, marveč ga, ker je ni mogoče utešiti in zadovoljiti, do zadnje sražice izsesa in umori. Tako tudi mene ne ljubi osrečujoča Muza (Kamena) izmed svetlih Olimpijskih boginj, ampak neutešna Erinija izmed temnih bitij Erebskega podzemlja ali peklâ, neutolažna mučiteljica Furija, neutrudna očitavka (oštejavka) in kvariteljica vsakega veselja. —

Kocit (Κόκυτος) = reka rjojenja, tarnanja in tuljenja je poleg Styga Pyriflegethona in Acherona ena izmed podzemskih vodâ grške mitologije in boginja Kocita je mučiteljica in godrnjava târnavka Erinija, ki nikdar ne miruje. Mislili so si jih kot neutrudne preganjavke, ki imajo razpaljene baklje in iz kač spletene biče pripravljene za svoje preganjance. Njih imena so Alekto, Tisifona in Megera. —

Sicer pa se mi hoče dozdevati, da je treba za popolno razumevanje tega soneta natančno in temeljito pretehtati IV. in VII. odstavek Ernestininih „Spominov na Prešerna“ in si zlasti zapomniti opazko na 97. strani tiste knjige, češ da Prešernovo razmerje z Ano J. ni bilo brez slabih posledic za njegovo literarno delovanje. Z ozirom na navedeno opombo pa takoj spoznamo, da je tale Prešernov sonet, prvotno prvi v oddelku „soneti nesreče“, pravzaprav nekoliko prerealen in preočito kažoč na slabosti jasno in konkretno

označene osebe in ravno zaradi tega morda premalo pesniškega značaja in prebanalen. In ravno to, mislim jaz, da je bilo vzrok, da je pesnik pri redakciji poezij ta prav po direktnosti svoje osti dokaj prozajični proizvod odstranil iz oddelka „soneti nesreče“ in iz zbirke poezij sploh.

„Ki ljubi mene“ = moja ljubica A. J. (?) (subjekt!) nikakor ni Olimpska boginja (predikat!) — prijateljica srečnih, slavnih pevcev — svetla muza, od katere bi dobival navdušenja, bodrila in pevskega podnetila, ampak ona je od temnih sovražnih sil poslana mi boginja Kocita (peklà), mračna môra, ki vzbuja le stok in tarnanje in kletev — ona je neusahljivi vir očitanj. — Tako torej bi se dale besede zadnjih dveh kitic tega soneta tolmačiti. — Če jih pa tako tolmačimo, čutimo takoj, da je s tem zašla čisto zasebna tajnost in malo idealna vsakdanjost na forum opravljive javnosti. Tega se je Prešeren pri redakciji zopet zavedel in poleg mirnejše in treznejše sodbe o svojih privatnih neprilikah to tožbo nesrečnosti delikatno umaknil. In ta rahločutna odjenljivost njegovemu značaju ni na kvar. Ostali soneti nesreče niso nikjer osebni. —

Še kratko slovniško opombo naj si dovolim. Kdor je zelo vnet za imperfektivnike, bi se utegnil morda spotikati nad obliko „pov'dò“ = povedó ali povejo, češ da bi se moralo glasiti „povédajo“ ali „pripovedujejo“. „Pov'do“ je = „vedó povedati“ (če se za taka čudna poročila starodavnosti zanimaš). Akcent ta je pa posebnost gorenjščine. Primeri „rastè“ (Od tega, kar rastè pri njega gradi), „pijèš“ (Al' ne pijèš studèncev?), „domà“ (Da ne morem spat' domà) i. t. d. —

Bajeslovno pravljico imenuje Prešeren „mito“ (femin.) brez ozira na grški masculinum $\acute{\omicron} \mu\theta\omicron\varsigma$ naslanjaje se pač glede spola izključito le na domače izraze „pripoved, povest, pripovedka, bajka“, ki so tudi vsi feminina, — ravnajoč se v tem popolnoma po vzgledu nemščine, ki je tudi iz grškega maskulina $\acute{\omicron} \mu\theta\omicron\varsigma$ napravila svoj femininum „die Mythe“ naslanjaje se ravno tako na ženski spol svojih synonymov n. pr. die Sage, die Erzählung, die Fabel — lat. fabula, narratio, narratiuncula... i. t. d. Da pomeni „vila“ žensko bitje pod vplivom seksualne norosti t. j. nimfatično ali od ljubohlepnosti poblaznelo bitje, nam dokazujejo razni izrazi v češčini in poljščini (Mikl. Etymol. Wtb. 392). Vila je hotljivka in šotka — nympha (Archiv f. sl. Phil. XXVII, 314).

